

جهانی شدن

Globalization

واژه جهانی (Global) از ۴۰۰ سال پیش و اصطلاحاتی چون جهانی شدن و جهانی سازی (Globalizing) از دهه ۱۹۶۰ میلادی در متون علمی به کار گرفته شده است (نهانندیان، ۱۳۸۳: ۱۷). واترز (Waters) معتقد است، اگر در دهه ۱۹۸۰ "پست مدرنیسم" اصطلاح رایج علوم اجتماعی محسوب می شد، در دهه ۱۹۹۰ "جهانی شدن" جانشین آن شد. هرچند درخصوص جهانی شدن بحث های زیادی صورت گرفته، ولی همچنان تعریفی جامع و فراگیر ارائه نشده است (به نقل از دادگر و ناجی میدانی، ۱۳۸۲). این مفهوم تا حدی با یکپارچه شدن جهانی، فشرده شدن ارتباطات جهانی و مفهوم دهکده جهانی که چند دهه قبل به وسیله مک لوهان (McLuhan) ارائه شد، رابطه نزدیک دارد (به نقل از توسلی، ۱۳۸۵). globalization به جهانی شدن ترجمه می شود و آن گونه که آلبرو (Albrow) توضیح می دهد، پسوند ization زمانی به کار می رود که یک فرایند و دگرگونی اساسی در حال انجام است (به نقل از رنجکش، ۱۳۸۹). در واقع، جهانی شدن به موضوعات زیادی از جمله مسائلی خارج از حیطه اقتصاد مربوط می شود که با مطالعه یادداشت های اقتصاددانان و غیراقتصاددانان، فهرستی غیرجامع از این موضوعات به شرح زیر است (Easterly, ۲۰۱۸, pp: ۵۳۳۰-):

۱. آزادسازی در برابر مقررات تجارت بین المللی، تحرک سرمایه و مهاجرت؛
۲. رفع نقایص بازاری به وجود آمده از طریق بازارهای کالا (داخلی یا بین المللی)، بازارهای سرمایه، خصوصی سازی، بحران های اقتصاد کلان، حقوق مالکیت معنوی و مانند آن؛
۳. ارزیابی عملکرد صندوق بین المللی پول (International Monetary Fund) و بانک جهانی (World Bank)، به ویژه نسخه های سیاستی آنها (توافق واشنگتن، شوک درمانی یا تعدیل ساختاری)؛

۴. ارزیابی اثرات تجارت آزاد و تحرک سرمایه بر کارگران کشورهای غنی (برون سپاری) و کارگران کشورهای فقیر (کارگاه بهره کشی)؛

۵. تحلیل فقر و نابرابری شدید در جهان؛

۶. سرمایه داری در مقابل نظام های جایگزین؛

۷. غرب گرایی در برابر فرهنگ محلی؛

۸. توزیع نابرابر قدرت سیاسی بین غرب (دولت ها و شرکت های غربی) و سایرین؛

۹. تأثیر رشد اقتصادی جهانی بر محیط زیست؛ و

۱۰. امپریالیسم غربی و مداخله نظامی در سایر نقاط جهان.

اقتصاددانان (از جمله کسانی که به عنوان منتقدان "جهانی شدن" شناخته می شوند) به طور عمده بر گزینه های ۱ تا ۵ متمرکز شده اند، در حالی که غیراقتصاددانان، اگرچه ۱ تا ۵ را نادیده نگرفته اند، به طور عمده مواردی نظیر ۶-۱۰ را مدنظر دارند (Easterly, ۲۰۱۸: ۵۳۳۰).

برخی نویسندگان جهانی شدن را "مرحله ای از سرمایه داری" یا "مدرنیته اخیر" خوانده اند. پراتون (Perraton) جهانی شدن را فرآیندی از تحول می داند که مرزهای سیاسی و اقتصادی را کمرنگ کرده، ارتباطات را گسترش داده و تعامل فرهنگ ها را افزون می کند (به نقل از دادگر و ناجی میدانی، ۱۳۸۲).

همچنین به لحاظ تاریخی و مفهومی، جهانی شدن اقتصاد مشخص ترین نمونه از این فرایند است. در واقع، از دهه ۱۹۶۰ که برای نخستین بار اصطلاح جهانی شدن به فرهنگ لغات آکسفورد راه یافت، به عنوان فرآیندی اقتصادی شناخته شد (رنجکش، ۱۳۸۹) که آثار آن را می توان در افزایش بازرگانی بین المللی، جهانی شدن تولید و جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی لحاظ کرد. همچنین، افزایش بی سابقه آزادسازی بازارهای مالی و نقل و انتقال وجوه بین مرزی از دیگر مصادیق آن است که به طور قابل ملاحظه ای دستیابی به ذخیره پس انداز جهانی را برای اکثر اقتصادها امکان پذیر ساخته است. برای نمونه، جهانی شدن مالی

فرآیندی است که به افزایش و گسترش ارتباطات جهانی از طریق جریان‌های مالی اشاره دارد (گوگردچیان، طبیی و گوگردچیان، ۱۳۹۳). در واقع، اولین برداشت معمول از جهانی شدن اقتصاد مترادف با "بین‌المللی شدن" و در دومین کاربرد معادل "آزادسازی" است. تاکنون شاخص‌های زیادی از جهانی شدن و آزادسازی تعریف و ارائه شده است که برخی چون شاخص‌های فارین پالیسی (Foreign Policy)، بنیاد هریتیج (Foundation Heritage) و مؤسسه فریزر (Fraser Institute) نسبتاً جامع و مرکب از چندین شاخص فرعی و برخی دیگر شاخص‌هایی غیر ترکیبی و ساده‌اند (دادگر و ناجی میدانی، ۱۳۸۲).

کتاب‌شناسی

توسلی، غ. (۱۳۸۵). «بررسی گفتمان‌های غالب در بحث جهانی شدن»، *نامه علوم اجتماعی*، مقاله ۵، دوره ۲۷، شماره ۲۷، صص. ۱۵۷-۱۷۹.

گوگردچیان، ا؛ طبیی، ک. و گوگردچیان، م. (۱۳۹۳). «ارزیابی رشد اقتصاد جهانی در فرآیند جهانی شدن مالی»، *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران*، سال سوم، شماره ۹، بهار، صص. ۲۰۵-۲۲۱.

رنجکش، ج. (۱۳۸۹). «جهانی شدن»، *مجموعه مقالات دومین همایش اقتصاد اسلامی و توسعه*، مشهد مقدس.

دادگر، ی. و ناجی میدانی، ع. (۱۳۸۲). «شاخص‌های جهانی شدن اقتصاد و موقعیت ایران»، *پژوهشنامه بازرگانی*، دوره ۸، شماره ۲۹، صص. ۱۰۳-۱۳۵.

نهاوندیان، م. (۱۳۸۳). *ما و جهانی شدن*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

Easterly, W. (۲۰۱۸). "Globalization", In *The New Palgrave Dictionary of Economics* (3rd ed., Vol 1), pp. ۵۳۳۰-۵۳۳۱. London: Palgrave Macmillan.

احمد گوگردچیان

گروه اقتصاد، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران